

AVRUPA TARİHİ

SELİM HİLMİ ÖZKAN

YAYIN NU: 1766

EDEBÎ ESERLER: 984

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI

SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-206-1

www.otuken.com.tr

otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul

Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Ayşegül Büşra Paksoy

Kapak Tasarımı: Mahmut Doğan

Dizgi-Tertip: Damla Acar

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ÇINAR MATBAACILIK VE YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.

Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad. Ata Han No:34 K:5

Bağcılar / İSTANBUL Tel: (0212) 628 96 00

Sertifika No: 45103

İstanbul - 2021

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.

Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Selim Hilmi Özkan: Lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimini Süleyman Demirel Üniversitesinde tamamladı. 1998-2008 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı çeşitli okullarda tarih öğretmeni olarak görev yaptı. 2013 yılında doçent, 2018 yılında profesör kadrosuna atandı.

Giresun Üniversitesinde başladığı akademik hayatına halen Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümünde devam etmektedir. Aynı zamanda burada Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü görevini de yürütmektedir. Özkan, 2012 yılında ABD’de The University of Wisconsin’de, 2014-2015 eğitim öğretim yıllarında da Texas Tech Üniversitesinde misafir araştırmacı olarak alanı ile ilgili çalışmalarda da bulundu. Çalışmaları daha çok Karlofça Antlaşması sonrası Osmanlı diplomasi tarihi ve dış politikası üzerine yoğunlaşmıştır.

Selim Hilmi Özkan evli olup Ramazan Fatih ve Kerim Alp isimli iki erkek ve Gülnihal isimli bir kız çocuk sahibidir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	9
GİRİŞ.....	13
COĞRAFİ MEKÂN	23
TARİHİ ARKA PLAN VE İLK ÇAĞ DÖNEMİ'NDE	
AVRUPA.....	27
Antik Yunan	28
Roma	32
Makedonlar, Büyük İskender ve Helenistik Çağ	48
Kavimler Göçü, Batı Roma'nın Yıkılışı ve Avrupa'nın	
Yeniden Şekillenmesi	49
Hunlar ve Hunların Avrupa Tarihindeki Yeri	53
ORTA ÇAĞ AVRUPASI (476-1453)	58
Merovenj Dönemi (481-751)	79
Karolenj Dönemi (751-987).....	81
Arap-İslam Fetihleri ve Endülüs Emevi Devleti (711-1492)	83
İstilalar Dönemi: Slav, Macar ve Viking İstilasası	89
Haçlı Seferleri Dönemi (1096 – 1272).....	93
Yüzyıl Savaşları (1337-1453)	109
COĞRAFİ KEŞİFLER.....	112
Keşiflerden Sömürge Yarışına	116
Sömürgecilikten Emperyalizme	125
RÖNESANS AVRUPASI	132
REFORM VE REFORM SONRASI AVRUPA	137
HANEDAN SAVAŞLARI VE AVRUPA'DA KARGAŞA	
DÖNEMİ	145
Güller Savaşı Dönemi (1455-1485)	147
Otuz Yıl Savaşları (1618-1648)	149
Yedi Yıl Savaşları (1756-1763).....	154

AYDINLANMA VE AYDINLANMA SONRASI AVRUPA..	156
Medeniyet Kavramı ve Avrupa (Kültür ve Medeniyet İlişkisi)	160
Sanayi İnkılabı ve Avrupa'nın Uyanışı	164
Fransız İhtilali ve Egemenlik Anlayışında Değişim	169
Mısır'ın Fransa Tarafından İşgali ve Mısır Üzerinde Avrupa Rekabeti	178
1815-1914 Arası Avrupa	186
Doğu Avrupa'da Değişen Dengeler ve Yeni Sorunlar	191
İKİ SAVAŞ ARASI AVRUPA (1914-1945)	202
Savaş Öncesi Durum	202
Birinci Dünya Savaşı ve Avrupa	207
İkinci Dünya Savaşı ve Avrupa	210
SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ AVRUPA:	
BİRLİĞE DOĞRU (1947-1989)	217
SOĞUK SAVAŞ SONRASI AVRUPA: BİRLİK (1989 – 2021)	221
DEĞERLENDİRME	223
KAYNAKÇA	227
İNDEKS	237
EKLER	243

ÖN SÖZ

Günümüzde elli ülkenin yer aldığı Avrupa kıtasının bütüncül bir tarihini yazmak oldukça zordur. Bununla birlikte bu şekilde gerek ülkemizde gerekse kıta Avrupa'sında ve gerekse Avrupa dışında birçok çalışma kaleme alınmıştır. Avrupa kıtasında bulunan ayrı ayrı milletlerin tarihini yazmak hem metot açısından hem de içerik açısından daha da zordur. Çünkü Avrupa'yı oluşturan milletlerin ve bugünkü devletlerin, tarihin çeşitli dönemlerinde kulanmış oldukları coğrafi mekânlar ve hanedan ilişkilerinin karmaşıklığıdır. Bunun için Avrupa kıtasında yaşayan devletlerin ve kavimlerin ürettikleri ortak değerler üzerinden bir tarih yazmak daha anlamlı gelmektedir. Bu sebeple bu çalışmada Avrupa kıtasının mekânsal ve tarihsel değişimi ve buna bağlı olarak siyasal gelişmeler kaleme alınacaktır. Sadece bir devleti ve toplumu ilgilendiren konulardan ziyade, Avrupa toplumuna bütüncül bir bakış açısıyla ama gerekli görüldüğü yerlerde devlet devlet, millet millet, ayrı ayrı veya mekânsal olarak farklılıklar müstakil başlık altında değerlendirilmiştir.

Kimi Avrupalı yazarlar, kıta Avrupa'sının tarihini yazarken Doğu dünyasını görmezden gelmişlerdir. Yeri geldikçe bu konu üzerine de değinilerek görmezden gelinen noktalar izah edilmeye çalışılacaktır.

Eser, tam bir siyasi tarih olmanın ötesinde, Avrupa zihniyetinin doğuşu ve ortak Avrupa kültürünün ortaya çıkması üzerine yoğunlaşmıştır. Ayrıca okuyucunun zihnini hanedanlar arası kavga ve siyasi çekişmeler ile yormak yerine, Avrupa uygarlığının ortaya çıkmasına zemin hazırlayan olaylar ve bunun arkasında yatan nedenler özetlenme-

ye çalışılmıştır. Olayların sonuçlarından yola çıkarak, bunların Avrupa toplumu üzerinde bıraktığı iz ve değişimler ön plana alınmıştır. Amacımız özellikle Türk okuyucusuna alternatif bir okuma ve bakış açısı sunmaktır. Eser, yalnızca tarihçiler ve tarihe ilgi duyanların okuyacağı bir kitap olmanın ötesinde, herkesin okuyabileceği şekilde kaleme alınmıştır. Bu açıdan kitabın Avrupa tarihini tüm yönleriyle ortaya koyma gibi bir iddiası da yoktur. Bu mütevazı eserde bunu yapmak mümkün değildir. Ayrıca eser yeni bir araştırma eseri de değildir. Eserde okuyucuların merak ettikleri konular ve Avrupa uygarlığının mekân ve zaman içerisindeki gelişimi, Türk okuyucusu için değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın yayımlanmasında katkı sağlayan Ötüken Neşriyat'a, böyle bir çalışma yapmam için ilk teklifi getiren Prof. Dr. İlyas Topsakal hocama özellikle teşekkür etmek isterim. Bunların dışında çalışmalarım sırasında imkânlarından yararlandığım Osmanlı Arşivi ve İSAM kütüphanesine de teşekkür borçluyum. Bu çalışma ve diğer çalışmalarım sırasında bana katlanan eşim Lütfiye, sınav hazırlık sürecinde olan büyük oğlum Ramazan Fatih, aynı çalışma masasında bilgisayarın başına oyun için oturduğu zaman "Hiç faydalı bir iş yapmayacak mısınız?" dediğimde, bana her zaman hazır bir cevabı olan küçük oğlum Kerim Alp ve henüz bir yaşını yeni doldurup yürümeye başlayarak masanın yanına gelip "Şu bilgisayarını bırak da beni kucakla." dercesine bakan kızım Gülnihal'e sabırlarından dolayı ne kadar teşekkür etsem azdır.

Selim Hilmi ÖZKAN
Davutpaşa / 2021

GİRİŞ

Ülkelerin tarihini buldukları mekân üzerinden değerlendirmek kolaydır. Bununla birlikte bu mekânı oluşturan parçaları bütünden ayrı düşünmek zordur. Bu açıdan Avrupa tarihini iyi anlayabilmek için Avrupa uygarlığını bir bütün olarak incelemek gerekmektedir. Bir bütün olarak baktığımız Avrupa'nın parçaları da kendi içerisinde farklı farklı öneme sahiptir. Bugün Avrupa'nın en önemli devletlerinden olan İtalya Rönesans, Almanya reform, İngiltere parlamenter sistem ve demokrasinin gelişmesi, Fransa yönetim anlayışı ve devrimci yapısı ile Avrupa medeniyetinin gelişmesi ve değişmesine katkı sağlamıştır. Sanayi sonrası gelişmeleri dikkate alan ve gelinen bugünkü noktadan olaylara bakarak Avrupa uygarlığının eşsiz olduğunu iddia eden John Hirst; Orta Çağ ve Yeni Çağ'a damgasını vuran Türk-İslam uygarlığını, Avrupa'nın güneyinde yaklaşık yedi yüzyıldan daha fazla bir süre hüküm süren Arap-İslam uygarlığını, Anadolu ile birlikte Asya ve Afrika'nın bir kısmında hüküm süren Türk-İslam uygarlığını, Asya'da gelişen Türk-İslam ve Pers uygarlığını görmezden gelmektedir. Hirst'in aksine birçok Batılı tarihçi, Orta Çağ Avrupa şehirlerinin Bağdat, Şam, Kahire; hemen yanı başlarındaki Kurtuba, Sevilla, Mariya, İsbiliye, Gırnata, kıtanın hemen karşısında bulunan Fas, Tunus gibi yerler ile birlikte Tlemsan kadar ilmî ve kültürel anlamda gelişmediğini kabul etmektedir. Tunus'un en önemli ilim merkezlerinden biri olmasını sağlayan, temelleri Avrupa'da üniversitelerin ku-

rulması ve gelişmesinden asırlar önce (m. 699) atılan Zeytûne Camii ve medresesinin, bilime yaptığı katkının ayrı bir yeri vardır. Burada yetişen ve burada bir dönem müderrislik yapan Tunuslu büyük tarihçi ve sosyolog İbn Hal-dun'un Akdeniz'deki Avrupa üstünlüğünün son bulması üzerine kullandığı “*Hristiyanlar burada bundan sonra bir tahta bile yüzdüremezler*” ifadesi bu anlamda boş bir ifade değildir.

Roma İmparatorluğu'nun temsil ettiği Avrupa uygarlığının bütünlüğünü sağlayan Akdeniz kıyılarına İslam fetihleri ile yeni bir güç ve rakip girmiştir. Bu fetihler ile Roma ve Avrupa için Akdeniz, bir iç deniz olma özelliğini kaybetmiştir. Roma Dönemi'nde Avrupa'nın merkezi olan Akdeniz, artık Avrupa ile Asya'nın, doğu ile batının sınırı olmuştur. Batıda Araplar, doğuda Türkler Avrupa medeniyetini tehdit edecektir.¹

Bugünkü Avrupa medeniyetinin köklerini aradığı Yunan, Helenistik Dönem ve Roma uygarlığının temelinde Mısır, Çin, Mezopotamya, Pers, Arap ve Anadolu medeniyetlerinin katkıları vardır. Mısır'da sömürge yönetimi kuran İngiltere, geçmişte Mısır'ın altın bir çağ yaşadığını kabul etse de bu çok gerilerde kalmıştır. Zaten İngiltere'yi üstün yapan yanlardan birisi de bunu çok iyi bilmesidir.² Yunan ve Roma İmparatorluğu'nun bir Akdeniz uygarlığı olduğunu düşünecek olursak Akdeniz'e egemen olmanın medeniyet açısından ne anlama geldiğini daha iyi anlamış oluruz. İslam medeniyetinin üstünlüğü ve Batı karşısında kazandığı başarı, bu anlamda Hristiyanları, Hristiyanlar nezdinde Avrupa medeniyeti savunucularını oldukça rahatsız etmiş olmalı ki William McNeill; *Avrupa Tarihinin Oluşumu* isimli eserinde İslam ve Doğu medeniyetinin dış-

¹ Yücel Bulut, *Oryantalizmin Kısa Tarihi*, Küre Yayınları, İstanbul 2020, s. 28.

² Edward Said, *Oryantalizm*, çev. Nezhiz Uzel, İrfan Yayinevi, İstanbul 1995, s. 53.

COĞRAFİ MEKÂN

Avrupa kıtası Kafkaslardan Barents Denizi'ne, Barents Denizi'nden Adriyatik kıyılarına, Adriyatik kıyılarından Kuzey Atlantik Denizi sahillerine kadar yaklaşık 10.180.000 km² alan ile dünya topraklarının 1/15'i ile %6,8'ini kapsamaktadır. Asya'nın dörtte birinden küçüktür; Afrika'nın üçte biri, Kuzey ve Güney Amerika'nın her birinin yarısı kadardır. Avrupa kıtası Afrika, Amerika ve Avustralya gibi doğal sınırlar ile Asya'dan ayrılmadığı için doğu sınırlarının nerede bittiği konusu tartışmalıdır. Bu sınırlar tartışmalı olmakla birlikte kuzeyden güneye Ural Dağları, Ural Irmağı, Mani Çukuru ve Türkiye'de Boğazlar hat kabul edilir. Kuzeydoğuda Sibirya ile Asya'dan ayrılmaktadır. Bu manada Avrupa kıtası ifadesi coğrafi olarak net bir kavram değildir. Sadece Atlantik ve Akdeniz bir doğal sınır görevi görmektedir. Avrupa, tıpkı Güneydoğu Asya gibi Avrasya kıtasının sadece bir yarımadasıdır. Avrupa'nın sınırları tartışmalı bile olsa Avrupa Asya'dan ve Doğu'dan kültürel ve dinî olarak kesin çizgilerle ayrılmaktadır. Avrupa'nın tartışmalı coğrafyası için Paul Kennedy: "Avrupa kıtası jeopolitik açıdan, biçimsiz bir yapıya sahipti, kuzey ve batıda buzla ve suyla sınırlanmış, doğusunda kara yönünden sık sık yapılan istilalara açık, güneyde ise stratejik tuzaklara karşı zayıftı." ifadelerini kullanır.¹⁹

¹⁹ Chris Wickham, *Orta Çağ'da Avrupa*, çev. Nilüfer Epeçeli, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2019, s. 20; Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*, s. 3; Ramazan Özey, *Avrupa Coğrafyası*, Aktif Yayınevi, İstanbul 2017, s. 1; Pagden, "Avrupa: Bir Kıtayı Kavramsallaştırma", s. 60.

TARİHÎ ARKA PLAN VE İLK ÇAĞ DÖNEMİ'NDE AVRUPA

İnsanoğlunun Avrupa'ya nasıl veya ne zaman geldiği konusu net değildir. Arkeologların bir kısmı Avrupa'da yaşamın başlangıcını on bin yıl öncesine kadar götürmektedir. Avrupa'nın en eski neolitik yerleşimleri Yunanistan ve Balkanlar'da bulunmuştur. MÖ 5600'de Makedonya'da çömlekçilik yapıldığı ortaya çıkarılmıştır. MÖ 4000'li yıllarda tarım Avrupa'nın geneline yayılmıştır. MÖ 2000'li yıllarda Avrupa'nın nüfusu 5 milyon civarındadır. Bu yıllarda Avrupa Doğu'dan sürekli bir göç almıştır. Bilhassa Hint-Avrupa dil grubuna mensup kavimler bu göçlerde dikkat çekmektedir. Savaşçı bir kavim olan ve iki tekerlekli savaş arabaları kullanan Akalar MÖ 2000'li yıllardan sonra Mora ve Ege adalarına yerleşmiştir. Bugünkü Yunanistan'da Aka şehir devletlerini kurmuşlardır. Avrupa'ya üçüncü ve son istila, MÖ 2. bin yılın sonlarında Dorlar tarafından gerçekleştirilmiştir. MÖ 1000'li yıllarda, farklı kavimlerden oluşan ama aynı dil grubundan gelen kavimlerin meydana getirdiği ve Avrupa'yı büyük ölçüde oluşturan gelişmelerle Avrupa kıtasının yapısı şekillenmeye başlamıştır.²⁶

Hayatının büyük bir kısmını gezerek geçiren ve Halkarnas (Bodrum) doğumlu Herodot, Yunan dünyasının sınırlarının ötesinde, Yunanlıların "Avrupa" adını verdiği ve hakkında fazla bilgi bulunmayan topraklar olduğunu

²⁶ J. M. Roberts, *Avrupa Tarihi*, çev. Fethi Aytuna, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2017, s. 30, 55.

bildirir. Herodot'un kullanımı ile Avrupa kelimesi ilk defa bir yer için tarihi bir metinde geçmiştir.²⁷

Batı uygarlığının temelinde Antik Yunan, Roma ve Hristiyanlık yatmaktadır. Hatta Hristiyanlık Orta Çağ Avrupa'sını oluşturan en temel kurumdur. Roma başlangıçta pagan olsa da MS 313'te kabul ettiği Hristiyanlıktan ayrı düşünülemez. Onun için Avrupa medeniyetinin en temel taşlarından birisi Hristiyanlıktır. Hatta Hristiyanlığı bir kenara koyduğunuz zaman özelde Orta Çağ, genelde ise Avrupa medeniyetinden bir şey kalmaz. Sadece Avrupa medeniyeti değil, siyasi ve dinî çatışmalar hep Hristiyanlık üzerinden yürütülmüştür. Avrupa'yı tek bir ırk ile tarif etmek neredeyse imkânsızdır. Ama çeşitli mezheplere ayrılrsa da tek bir din ile tarif edilmektedir. O da Hristiyanlık dini ve kültürüdür. Avrupa günümüzde Doğu medeniyeti ve toplumlarına tepeden baksa da Hristiyanlığın kökenleri Asya'dır; Orta Doğu'dur. Yani öz itibari ile Avrupalı değildir.

Antik Yunan

MÖ 1000'li yıllarda yavaş yavaş şekillenen Avrupa, mirasını devraldığı Mısır, Mezopotamya ve Anadolu medeniyetlerinden yeni bir medeniyet havzası oluşturmuştur. Başlangıçta bu havzanın merkezini Akdeniz medeniyeti oluşturacaktır. Daha sonra Avrupa kıtasına yayılmıştır. Bu anlamda modern düşüncenin ve bugünkü Avrupa medeniyetinin ortaya çıkmasında Antik Yunan'ın katkısı inkâr edilemez. Yaklaşık bin yıldan biraz fazla süren Yunan medeniyeti, kendisinden sonra gelen birçok medeniyeti etkilemiştir. En çok etkilediği medeniyet de Avrupa medeniyeti olmuştur. Antik Yunan olarak adlandırdığımız dönemin en parlak devri MÖ 5. yüzyıldan MÖ 338 yılına kadar

²⁷ Roberts, *Avrupa Tarihi*, s. 30, 55; Oğuz Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010, s. 44vd.

COĞRAFİ KEŞİFLER

Doğu dünyası Avrupalılar için her zaman bir merak konusu olmuştur. Avrupalılar Asya ve Doğu dünyası hakkında seyyahlar vasıtasıyla bazı şeyler öğrenmişler de bu bilgi çok sınırlıydı. Bilhassa Avrupa'nın ihtiyacı olan ipek ve baharatın da içinde olduğu lüks tüketim malzemeleri daha çok Doğu'dan gelmekteydi. Bu ihtiyaçlar Doğu Roma ayakta olduğu müddet boyunca rahat karşılandı. Ama 1453 yılında Doğu Roma'nın fethi ile birlikte bu tedarik nispeten kesintiye uğradı. Bunun üzerine önce İspanya ve Portekiz daha sonra Britanya, Hollanda, Fransa ve diğer Avrupa devletleri Asya'nın baharatlarına ve zenginliklerine erişmek için harekete geçtiler.²²²

İnsanoğlu coğrafi keşifler öncesinde de dünyanın çeşitli yerlerine gitmişti. Uzun mesafeli seyahatler yapılarak kıtalar arası yolculuk yapılmıştı. Eski Çağ uygarlıklarından Kartacalılar ve Fenikeliler Atlas Okyanusuna; Mısırlılar, Afrika sahillerine açılmıştı. Araplar, Hintliler, Çinliler, Vikingler kıtalarından veya coğrafyalarından ayrılarak farklı kıtalara, yerlere ulaşmıştır. Arap Müslüman tüccarlar Hindistan, Burma, Cava, Singapur, Malezya ve Filipin gibi Uzak Doğu'ya 9. ve 10. yüzyıllarda ticari ve dinî amaçlı seyahatler düzenlemiştir.²²³ Keşifler öncesi Orta Çağ'da

---

²²² Hirst, *Kısa Avrupa Tarihi*, s. 82.

²²³ Sıtkı Uluerler, "Coğrafi Keşifler ve Avrupa'nın Yayılması", *Yeni ve Yakınçağ Tarihi*, ed. Selim Hilmi Özkan, İdeal Kültür Yayınları, İstanbul 2018, s. 47.

Avrupa yayılcılığı, sömürü ve emperyalist anlamda ilk defa kutsal toprakları Müslümanların elinden kurtarmak amacıyla Haçlı Seferleri sırasında başlamıştır.²²⁴

Fakat 1400'lü yıllarda başlayan ve 1600'lü yıllara kadar süren, dünya tarihinde Coğrafi Keşifler Dönemi olarak adlandırılan dönem, daha önceki gidişlerden çok farklıdır. Bunun için bu keşifler sonuçları itibari ile dünya tarihini birçok yönden etkilemiştir. Bu süreçte Avrupalı uluslar yeni dünyayı keşfetmek ve zenginliklere ulaşmak için birbirleriyle rekabet hâlinde yarışmışlardır. Bu keşifler, ilk önce keşfi yapanların temel ihtiyaçlarını temin etmek, dinî inançları gereği manevi sorumluluklarını yerine getirmek amacıyla başlamış bile olsa, kısa süre içerisinde acımasız bir rekabete dönüştü. Bu keşiflerin birçok nedeni olmakla birlikte, keşiflerin nedenlerini kısaca şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Avrupa'nın yiyecek ve ilaç yapımında kullanılan baharat; kumaş ve giyimde kullandığı ipek; temel ihtiyaç gıdası olan hububat, baharat ve tuz; kumaş üretiminde kullandığı şap; aristokrasinin kullandığı itriyat, porselen, fildişi; pahalı olduğu için zaman zaman para yerine kullanılan biber; temel ihtiyaç için kullanılan tarçın, hindistancevizi, şeker, zencefil ve yine baharat ve çeşitleri; kilisenin kullandığı tütsü gibi temel veya lüks tüketim ihtiyaç ürünlerinde dışa bağımlı olması ve bunlara doğrudan ulaşma arzusu en önemli nedendir. Bizans İmparatorluğu ortadan kalkıncaya kadar bunlara ulaşmada sorun yaşamadı. Şunu da ifade etmek de fayda vardır ki; Osmanlı Devleti Doğu ve Batı arasındaki ticareti engellemedi aksine teşvik etti. Ama Batı, bunlara doğrudan ulaşmak istiyordu. Bilhassa o dönem için en temel tüketim maddeleri arasında yer alan baharat

²²⁴ Marc Ferro, *Sömürgecilik Tarihi*, çev. Muna Cedden, İmge Kitabevi, İstanbul 2002, s. 24.

RÖNESANS AVRUPASI

Avrupalılar için klasik çağ²⁶⁸ olarak kabul edilen Roma ve Antik Yunan medeniyetinin fikri yapısının yeniden yorumlanması ile birlikte başlayan sürece Avrupa’da Rönesans Dönemi denmektedir. Rönesans yeni bir şey olmakla birlikte aslında eskinin yeniden hatırlanmasıdır. Rönesans’la hedeflenen amaç, Antik Roma ruhuna yeniden dönmektir. Avrupa Batı Roma’nın çöküşü sonrası bin yıl sürecek karanlık bir döneme girmişti. Bu dönem bazı Batılı tarihçilerin inandığı gibi hiç de kolay olmadı. Bu dönemden çıkış sürecine Rönesans denmektedir. Bu manada Rönesans’ın tam olarak ne zaman başladığını tanımlamak zordur. Bu konuda tarihçiler farklı fikirler ortaya koymaktadır. Rönesans düşüncesinin yaygınlaşmaya başlaması ile birlikte kilisenin etrafında şekillenen eğitim ve bilim, ilk defa alenen kilise dışında da tartışılmaya ve ilgi odağı olamaya başladı. Bu sayede Rönesans’la birlikte Avrupa’da önce eğitim olmak üzere birçok alanda laikleşme süreci de başlamış oldu. Rönesans düşüncesine sahip olanlar eğitime büyük önem verdiler.²⁶⁹ Bunun etkisi ile bilim, sanat ve edebiyatta yeni bir anlayış kendini gösterdi. İşte bu değişimim tamamı Rönesans fikrini ortaya çıkardı. Rönesans fikri Orta Çağ’da doğdu. Ama bu bir Orta Çağ hareketi de değildi. Rönesans Orta Çağ kurumlarının çöküşüyle aynı zamana denk geldi.

²⁶⁸ Klasik Çağ: Buradaki kullanışı en iyi, aşılması güç anlamındadır (Hirst, *a.g.e.*, s. 57).

²⁶⁹ Hirst, *Kısa Avrupa Tarihi*, s. 34.

Avrupa Rönesans ile birlikte fikir, siyaset, ekonomik, sanat ve daha birçok alanda yeni bir canlanma dönemine girdi. Bu canlanma nüfusa da yansdı. Avrupa'nın nüfusu, 15. yüzyıl sonlarında yaklaşık 70 milyon iken, 1600 yılında 90 milyon civarındaydı. Bugün ise 750 milyon civarındadır. Nüfusun artması Avrupa'da ticareti canlandırdı. Ticaretin canlanması doğal olarak kültürel etkileşimi de canlandırmış oldu.²⁷⁰

Rönesans önce Floransa'da ortaya çıktı. Floransalı Dante, Bocaccio ve Petrarca Floransa lehçesini İtalya'nın edebi dili hâline getirmişlerdi. Rönesans'ın en büyük temsilcileri Machiavelli, Brunellesco, Donatello, Leonardo da Vinci ve Michelangelo burada yetişmiştir. Bu entelektüel yapı, Rönesans için en iyi ortamdı. Floransa'da okuryazar oranı Avrupa kentlerine göre oldukça yüksekti. O dönemde şehirde bir üniversite ve birçok okul vardı. Nüfusu ise Avrupa'yı kasıp kavuran veba salgınında yarı yarıya azalmakla birlikte, salgından sonra hızla artarak 100 bine yaklaşmıştı. Floransa'nın Rönesans'ın merkezi olmasında en büyük katkıyı Cosimo de Medici (1389-1464) ve ailesi yapmıştır. Cosimo, bankacılık ve tekstil ürünleri imalatı ile elde ettiği zenginlik sayesinde, Floransa'daki siyasal yaşamın denetimini eline geçirdi. Floransalı soyluların çoğunluğu Medici ailesine destek verdi. Bu sayede istikrar sağlandı. Zenginleşme ve istikrar ile birlikte siyasal güç, Avrupa Orta Çağı'nın lonca yapılarını, Floransa'da ortadan kaldırdı. Bu durum karşısında Medici ve ailesi gibi bankacılar ve kapitalist yapı güç kazandı. Bu da burada sermaye birikimini beraberinde getirdi. Medici örneğinde olduğu gibi Floransa'nın varlıklı tüccar aileler tarafından yönetilmesi Floransa'yı Rönesans'ın merkezi yaptı.²⁷¹

²⁷⁰ John Merriman, *Rönesans'tan Bugüne Modern Avrupa Tarihi*, çev. Şükrü Alpagut, Say Yayınları, İstanbul 2018, s. 30; Alatl, *Batı'ya Yön Veren Metinler*, C. II, s. 418.

²⁷¹ Merriman, *Modern Avrupa Tarihi*, s. 82.

DİZİN

A

Abbâsiler 85
Abdurrahman b. Muâviye 85
Abdurrahman [III] 86
Aberdeen 75
Actium savaşı 49
Addis Ababa 123
Akdeniz 14, 16, 23, 28-30, 32-34, 37,
38, 40, 48, 94, 146, 178, 182,
184, 199, 200, 219
akropol 29
Akşehir 96, 103
Alexander Borgia [IV]-papa 138
Alexander [III]-papa 65
Almanya 13, 19, 24, 65, 90, 117-119,
120, 122, 123, 140-142, 150,
151, 153, 164, 187-189, 202-
215, 221
Alsace-Lorraine 124, 209
Amcazâde Hüseyin Paşa 120
Anglikanizm 142, 143
Annibal 37
Antik Yunan 28, 30, 32, 89, 132, 135
Aristoteles 31, 66
Assab adası 123
Asya Hunları 49
Augustus 32, 38-40, 43, 44
Avrupa 9, 13-15, 17-20, 23-33, 35-42,
44-85, 88-98, 101, 104-110,

112-114, 116-143, 145-147,
149-174, 176-179, 186-189,
191-193, 195, 197, 200, 202-
221, 223, 224

Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı 218
Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu 218
Avusturya 16, 145, 151, 152, 154,
155, 170, 173-176, 178, 187-
191, 194, 196-198, 200, 201,
203-207, 209, 211-213
Avusturya-Macaristan 203, 204, 206,
207, 209, 211, 212
Aziz Paulus 42, 43

B

Bağdat 13, 77, 86, 87, 181
Balamir [Hun Devleti lideri] 50, 53
Bartolomeo Diaz 115
Bavyera 81, 82, 90, 203
Baybars [Memlük Sultanı] 107, 108
Beni Ahmer Emirliği 88
Benjamin Disraeli 128
Bologna 74, 75, 204
Bolşevik ihtilali 209
Bosna-Hersek 195, 206, 221
Brezilya 116, 118
Brunellesco 133
Budapeşte 75, 215
Burma 112, 120

Büyük Britanya 130, 154
Byzantion 46, 47

C

Cabo Blanco 114
Cambridge 75
Campo Formio 174
Cap Bon 37
Cava 112, 119
Cenova 76, 97
Cezzar Ahmed Paşa 184
Charlemagne[Şarلمان] 81
Charles Martel 57, 81, 84
Charles [X] 188
Cibuti 130
Clemens [II]-papa 64
Coğrafi Keşifler 112-116, 128, 171
Constantinopolis [İstanbul] 46

Ç

Çanakkale 43, 99, 102
Çekoslovakya 209, 217
Çin 14, 49, 70, 122, 129, 164, 214

D

Danimarka 91, 92, 151, 152, 189,
209, 217
Diocletianus 44, 45
Donatello 133

E

Edward [III] 147
Edward [IV] 148
el-Müstansır 85
Emevi 20, 83-89
Emeviler 77, 84
Endülüs 20, 77, 83-89, 126, 161
Ereğli 96
Ermeni 150

Estonya 209, 213
Etats Généraux 170, 172
Etrüsk 34, 36

F

Farabi 76
Finlandiya 209
Floransa 66, 76, 133, 159
Franklar 45, 52, 79, 80, 81
Fransa 13, 15, 24, 37, 38, 63, 65, 67,
70, 98-100, 102, 109-112,
116-118, 120-123, 130, 141,
142, 145-148, 150-154, 157,
169-183, 185-190, 193,
195-198, 200, 202-207, 209,
211-213, 217, 218, 221
Frederich Barbarossa 102

G

Galya 37, 51, 54, 79, 92
Gazzali 74, 76
George Marshall 218
Gırnata 13, 86-89
Girit 16, 17, 43, 199-201
Glasgow 75
Gregorius [VII]-papa 65
Güller Savaşı 147

H

Habeşistan 123, 212
Haçlı Seferleri 72, 79, 93, 94, 96-108,
113
Henry Tudor 148
Henry [VI] 148
Henry [VII] 149
Hindistan 18, 20, 48, 70, 112, 115-
117, 120, 121, 125, 126, 129,
130, 154, 171, 181, 182, 200
Hippokrates 31
Hişâm b. Abdülmelik 85

Hollanda 38, 112, 116, 117, 119, 122,
130, 142, 146, 152, 174, 178,
188, 213, 217
Horasan 73, 77
Hristiyanlık 15, 19, 28, 41, 42, 44, 47,
63, 65, 93, 95, 137, 140, 144,
150, 162, 223

I

Innocent [III]-papa 65

İ

İbn Davud Kindi 76
İbn Sina 76
İmâdüddin Zengi 98
İmmanuel Kant 159
İngiltere 13, 14, 18, 24, 59, 65, 70, 91,
102, 104, 109, 111, 116-118,
120, 121, 123, 125, 130,
142, 143, 146-149, 151, 154,
164-167, 169, 171, 174-176,
178-182, 187-190, 193, 196-
198, 200-202, 204, 205, 207,
208, 210-212, 214
İskender [Makedon Kralı] 48, 49,
98, 180
İspanya 20, 24, 38, 46, 51, 52, 77,
83-85, 88-90, 92, 112, 114-
116, 118, 120, 122, 123, 142,
145-147, 149, 151, 152, 154,
173-175, 188, 189, 212
İsveç 90, 92, 144, 151, 152, 175, 176
İşbiliye 13, 86
İtalya 13, 32, 34, 37, 40, 43, 51, 63, 64,
81, 82, 117, 118, 122, 123, 133,
134, 147, 174, 187, 188, 197,
203-207, 211, 212, 214, 217
İznik 95, 99, 105

J

James Watt 165

Jean Calvin 141
Jeanne d'Arc 110
John Locke 158
Joseph Stalin 212

K

Kahire 13, 70, 77, 104, 109, 182, 185,
214
Kalavun [Memlük Sultanı] 107-109
Kalvenizm 141
Kamboçya 130
Kamerun 122
Kanada 120, 121, 126, 154, 217
Kanarya Adaları 114
Karadağ 21, 194-198, 221
Karlmann 81
Karolenj 63, 79-84, 93
Karolin 119, 122
Kartaca savaşları 37, 38
Kâsiyûn Dağı 64
Kastilya 63, 87, 88, 114, 115, 145
Katalonya 63, 212
Kathar tarikatı 67
Katolik 16, 61, 65, 95, 101, 126, 137,
143, 150, 152, 157, 158, 188
Kavimler Göçü 49-52, 55, 57, 69, 89
Kelt 37
Kızıldeniz 122
Kleber [Fransız komutan] 185, 186
Klemens von Metternich 187
Kongo 121, 202
Konrad [Alman İmparatoru] 98, 99
Konstantin 44-47
Konya 43, 96, 103
Kopenhag 75
Kristof Kolomb 115
Kudüs 24, 42, 43, 65, 93, 95, 97, 99,
101, 103, 105
Kurtuba 13, 76, 77, 85-87, 89

L

- Laos 130
 Lehistan 191
 Leonardo da Vinci 133
 Letonya 209, 213
 Lindisfarne [İngiltere'de bir ada] 91
 Litvanya 142, 209, 213
 Lizbon 75, 92
 Lleida 75
 Lombardlar 45, 81
 Londra 76, 121, 159, 166, 218
 Lord Cromer 18, 126
 Louis [VII] 99
 Louis [XIV] 170
 Ludwig 82
 Lutheran 141, 150
 Lübnan 64, 97, 106, 127, 130, 180,
 185, 210, 218

M

- Maastricht Antlaşması 218
 Macar 52, 82, 89, 90, 93, 143, 144,
 146, 190, 215
 Macarlar 90, 93, 143, 189
 Machiavelli 133
 Maderia 114
 Makedonya 21, 27, 43, 221
 Malezya 112, 116, 119, 122
 Manchester 166, 168
 Maria Theresa 170
 Marie-Antoinette 170
 Mariya 13
 Marshall planı 218
 Martin Luther 137, 140, 141
 Maruni 106, 118, 128, 180, 185
 Massava 123
 Medici 133
 Merovenj 79, 80
 Mesud [I] 99

- Mezopotamya 14, 28, 32, 48, 117,
 164, 210
 Mısır 14, 18, 28, 30, 47, 48, 49, 64,
 73, 77, 85, 104, 114, 117, 121,
 123, 125, 129, 164, 174, 178,
 180-186, 198, 202, 218
 Michelangelo 133, 136
 Milletler Cemiyeti 216
 Modena 75, 204
 Montpellier 75
 Montesquieu 17, 83, 171
 Mora 27, 198, 199
 Moskova 175, 176, 214, 218
 Muvahhidler 88

N

- Napoli 75, 134, 138, 147, 166, 204
 Napolyon 173-177, 178, 180, 182-186
 Nasır Muhammed bin Kalavun 107
 Nasyonal Sosyalist Partisi 210
 Nero 42
 Nicholas [II]-Rus Çarı 208
 Nicholas [V]-papa 134
 Nicolaus Copernicus 135
 Niğde 96
 Norveç 90, 92, 93, 217

O

- Ohio Nehri 154
 Orta Doğu 28, 76, 106, 107, 109, 127,
 211, 216
 Ortodoks 16, 101, 150, 211
 Osmanlı Devleti 15, 48, 69, 113, 123,
 144, 178-183, 186, 190-198,
 201, 209, 212
 Osmanlı İmparatorluğu 207
 Ostrogotlar 45, 50, 51, 54
 Otuz Yıl Savaşları 149
 Ovid [şair] 39
 Oxford 75, 153

P

- Padova 75
 Paris 66, 73, 75, 76, 80, 92, 119, 120,
 152, 154, 159, 166, 169, 170,
 173, 176, 177, 181, 186, 189,
 191, 193, 195, 197, 201, 213,
 218
 Parma 204
 Pascal [II]-papa 106
 patrici 35, 36
 Pelatinus Tepesi 42
 Pépin [Şisman] 80
 Pers 13, 14, 29, 46, 48, 164
 Philip [II] Makedon Kralı 48
 Pius [II]-papa 134
 Platon 31
 plep 35, 36
 Poitiers 80, 84
 Polonya 18, 21, 99, 142, 188, 191,
 209, 213, 217
 Portekiz 18, 38, 46, 70, 85, 112,
 114-116, 118-120, 131, 175,
 188, 217
 Porto Santo 114
 Pön savaşları 37
 Prag 75, 189
 Protestan 126, 143, 150, 157
 Prusya 124, 154, 155, 171, 173-177,
 187, 189, 191, 197, 203
 Psidia Antiokheia[Yalvaç] 43
 Puvatya 80, 84

Q

Quebec 214

R

- Rene Descartes 136
 Ren Nehri 152
 Roma İmparatorluğu 14, 19, 32, 35,
 37, 40, 41, 44, 46, 47, 51, 57,
 79, 81, 151, 164

- Romanya 21, 194, 207, 214, 217
 Rönesans 13, 18, 66, 79, 83, 111, 114,
 132-135, 137, 140, 142, 149,
 156, 157, 170, 171
 Rusya 16, 18, 25, 117, 155, 160,
 173-176, 179, 182, 186, 187,
 190-195, 197-199, 203-212,
 214, 217, 222

S

- Saint-Andrews 75
 Saint Paul 42
 Saksonlar 45, 52
 Saksonya 90, 141, 151, 154, 173, 203
 Salamance 75
 Sanayi Devrimi 164, 166-169, 171,
 177, 189
 San Francisco 214
 Selahaddin Eyyubi 100, 101, 104
 Selim [III] 186
 Semerkant 48
 Sevilla 13, 77, 87, 89
 Seyyid Ali Efendi 181, 183
 Sırbistan 21, 194, 195, 206, 221
 Sicilya 37, 43, 101, 147, 181, 214
 Silezya 155
 Singapur 112, 119
 Slav 50, 52, 89, 90, 93, 195
 Sokrates 30, 31
 Somali 130
 Sulu Sultanlığı 122
 Suriye 40, 47-49, 64, 73, 105, 107, 108,
 130, 180, 184, 185, 210, 222
 Süeb 52
 Sykes-Picot Antlaşması 209
- Ş**
- Şam 13, 64, 74, 77, 84, 100
 Şâmiye Medresesi 74
 Şövalye 60, 61

T

- Tahran 214
 Tarsus 43, 96
 Titus 24, 34
 Togo 122
 Toledo 76, 87
 Toscana 204
 Toskana 34, 204
 Toulouse 67, 75
 Tuleytula 75, 86, 87
 Tunus 13, 37, 38, 121, 129, 130
 Türkistan 121
 Türkiye 17, 20, 23, 24, 34, 49, 75, 84,
 111, 134, 209, 210, 217
 Türkiye Cumhuriyeti 209

U

- Uldız 53
 Uluborlu 96, 103
 Urbanus 95-97, 101
 Urfa 98

V

- Valencia 75, 87
 Vasco de Gama 115
 Venedik 16, 24, 54, 76, 97, 104, 114,
 174, 179, 204
 Versailles 170, 172, 203
 Versay Antlaşması 209
 Vietnam 130

- Viking 82, 89, 91-93
 Viyana 16, 75, 144, 166, 169, 175,
 187-190, 203, 204, 213
 Vizigot 52
 Vizigotlar 45, 50, 51, 83
 Vladimir Lenin 208
 Volga 25, 50
 Voltaire 156, 159, 171

W

- Washington 212, 214, 217, 218
 Waterloo 177
 Westphalia antlaşması 152
 Wilhelm [II] 205
 Winston Churchill 215
 Wittenberg 140

Y

- Yalta 214
 Yalvaç 43, 96
 Yediyl Savaşları 171
 Yeni Gine 119, 122
 Yugoslavya 209, 215, 221
 Yunanistan 21, 27, 29, 49, 199, 201,
 211, 214, 217
 Yusuf el-Circisi 106

Z

- Zeytüne Camii 14
 Zibib 37

EKLER

Fotoğraf 1: Orta Çağ Avrupa'sında kullanılan işkence aletleri (Belgrad)

Kaynak: Selim Hilmi Özkan, 2016.

Fotoğraf 2: Orta Çağ Avrupa'sında kullanılan işkence aletleri (Belgrad)

Kaynak: Selim Hilmi Özkan, 2016.

Fotoğraf 3: Orta Çağ Avrupa'sında kullanılan işkence aletler (Belgrad)

Kaynak: Selim Hilmi Özkan, 2016.

Fotoğraf 4: Orta Çağ Avrupa'sında kullanılan işkence aletleri (Belgrad)

Kaynak: Selim Hilmi Özkan, 2016.